

תחילתו בפשיעה וסופו באונס (א)

מקורות - (א) לגבי נזיקין

(1) ב"ק כא: "הכלב והגדי... וחייבין בחצי נזק", תוס' ד"ה דאפיק.

(2) ב"ק נו. "נפרצה בלילה... ונפקא".

(3) ב"ק נב. "כסהו כראוי... שמע מיניה".

(ב) לגבי שומרים

(1) ב"מ מב. "ההוא גברא דאפקיד זוזי... באונס חייב".

(2) ב"מ צג-צג: "ההוא רעיא... בשכר".

(3) ב"מ לו. "אתמר שומר... לדעתך", ב"מ לו: "אתמר פשע... הוה קיימא", רי"ף כ-כא. באלפס "איתמר פשע... ואם לאו פטור".

(4) ב"מ עח. - המשנה, תוס' ד"ה הוחמה, רמב"ן ד"ה הא דאמרי.

(5) ב"מ לו. תוס' ד"ה אין, ב"ק נב: תוס' ד"ה ושכיחי, בעה"מ והרמב"ן במלחמות ב"ק כב-כג. באלפס.

(6) רמב"ם הלכות שכירות ג/ח-י, הלכות שאלה ופיקדון ד/ו.

בסוף השוכר תניינא, אנו נתקלים בהלכה של תחילתו בפשיעה וסופו באונס. סוגייה זו מבטאת היטב את קירבתם של שני תחומים הלכתיים - דיני שומרים ודיני נזיקין.

בדיני שומרים אנו מוצאים בעיקר שני מוקדים בגמרא - האחד בסוגייתנו, והשני לקראת סוף פרק המפקיד. במסכת בבא קמא, קיימים מספר מוקדים העוסקים בהיבט הנזיקי של תחילתו בפשיעה וסופו באונס.

א. פתיחה

מהגמרא עולה שיש שתי דעות ביחס לתחילתו בפשיעה וסופו באונס. הדעה הפוטרת פשוטה יותר, היות שלפיה - יש כאן מקרה של אונס, והשומרים הפטורים באונס (או, לחילופין, נזקי ממונו של האדם) נפטרים גם במקרה זה. אין משמעות לפשיעה, שמהווה רק היסטוריה רחוקה של האירוע.

הדעה המחייבת, זקוקה לנימוק משכנע - מדוע לחייב במקרה של אונס. כללית, אפשר להציע שתי הבנות מרכזיות לטובת דעה זו :

הבנה אחת - אמת היא שמקרה של תחילתו בפשיעה וסופו באונס מוגדר כאונס, אך יש אישים החייבים באונס. ברגע שהמקרה מתחיל בפשיעה, משנה האדם את הסטטוס שלו, ומקבל מעמד של אחד האישים החייבים גם באונס.

הבנה שנייה - מקרה של תחילתו בפשיעה וסופו באונס אינו מוגדר כאונס. הפשיעה מקרינה על הגדרת המקרה, וגם בסופו ניכרת נימה של פשיעה. לפיכך, אפשר לחייב במקרה שכזה את המזיק או השומר.

ההבנה השנייה מתמקדת בשינוי הגדרות המציאות, באפיון המקרים בשטח. לעומת זאת, ההבנה הראשונה אינה פונה אל הגדרת המקרה, אלא קובעת את מעמד הגברא. גם בדיני שומרים וגם בדיני נזיקין, יש אישים החייבים באונס. בדיני שומרים מדובר, כמובן, בשואל. בדיני נזיקין אפשר לדמות לגזלן או לאדם המזיק. כך או כך, קיים מודל הלכתי שאליו ניתן להסב את זה שתחילתו בפשיעה.

יש לתת את הדעת גם על היכולת להקיש בין התחום של שומרים לתחום של נזיקין. ככל שעוסקים בהבנה הראשונה, קשה לצפות לאחידות בין התחומים. שהרי ה'גברא' שאליו רוצים להשוות במקרה של תחילתו בפשיעה וסופו באונס, איננו אותו גברא בשומרים ובנזיקין. לפיכך - בהחלט ייתכן שבאחד התחומים נהיה מוכנים לשנות את מעמד הגברא, ובתחום הנגדי - לא.

אך ככל שעוסקים בהבנה השנייה, קל יותר למצוא מכנה משותף בין התחומים. שהרי קביעותיה של ההבנה השנייה, הן קביעות במציאות. ואם מציאות מסויימת מוגדרת כפשיעה (בעקבות העובדה שתחילתה בפשיעה), ניתן לצפות לתקפותה של ההגדרה - הן בתחום של דיני שומרים והן בתחום של נזיקין.

ב. אונס מחמת הפשיעה

הראשונים משלבים בסוגיית תחילתו בפשיעה וסופו באונס, גורם המאפיין בצורה חדה וברורה את שתי ההבנות שהעלינו לעיל. מדובר בגורם של אונס מחמת הפשיעה, שנחיצותו נתונה במחלוקת הראשונים (ולפי דברי הרי"ף - נחיצותו מהווה גרעין למחלוקת האמוראים).

התוס', במספר מוקדים, קובעים שכדי לחייב נחוץ הגורם של 'אונס מחמת הפשיעה'¹. נדגיש - התוס' מדברים לפי מ"ד תחילתו בפשיעה וסופו באונס חייב. אפילו לדעה זו, מציינים התוס', נחוץ אונס מחמת הפשיעה :

”ואית - למיד לעיל תחילתו בפשיעה וסופו באונס חייב, אמאי פטור?... וי"ל דלא מחייב אלא באונס שיש לתלות שאם לא היה משנה, אפשר שלא היה בה האונס, כי ההיא דצריפא דאורבני - דאונס בא מחמת הפשיעה...”
(בבא מציעא עח. תוס' ד"ה הוחמה)

מובן שאין לדבר על קשר ישיר לחלוטין בין הפשיעה לבין סופו של התהליך. אילו היה קשר כזה, היינו מדברים על מקרה רגיל של פשיעה גמורה. מצד שני, חוסר כל קשר בין הפשיעה לבין האונס, אינו נידון לחיוב - אפילו למ"ד תחילתו בפשיעה וסופו באונס חייב.

התוס' גם מגדירים היטב את מהות הקשר הנדרש, בין הפשיעה לבין האונס. הקשר הוא ביצירת מצב ש'אם לא היה משנה - אפשר שלא היה בא האונס'. דוגמה אופיינית מובאת בב"מ מב, הדוגמה של צריפא דאורבני.

הגמרא מתארת מקרה שבו אדם שמר על כסף בצריף מרוחק, אך לא טמן את הכסף בקרקע. רמת השמירה המצופה עבור שמירת כספים, כוללת את הטמנת הכסף בקרקע, זאת כדי למנוע נזק של שריפה. נקודה זו חשובה - ההטמנה בקרקע אינה נחוצה כדי להישמר מפני גנבים. אילו גניבה היתה כל הבעיה, היינו מסתפקים בשמירת הכסף בצריף, גם בלי להטמינו בקרקע.

המשך הסיפור הוא בכך שהכסף נגנב. כאמור - ביחס לאירוע של גניבה, מוגדר המקרה של הצריף כאונס. אף על פי כן, תחילתו בפשיעה, שהרי לעניין שריפה - לא הוטמן הכסף בקרקע ולא נשמר כפי שראוי. אלא שכאן קיים גם הגורם הנוסף, של אונס מחמת הפשיעה.

ניתי תוספות וניחזי - אילו היה השומר מטמין את הכסף בקרקע, סביר להניח (=אפשר לתלות, בלשון התוס') שהכסף לא היה נגנב. אין דרישה כזו ביחס לגניבה, אך

1 עיין בב"ק נב: תוס' ד"ה ושכחי, ב"מ לו. תוס' ד"ה אין, וב"מ עח. תוס' ד"ה הוחמה.

עובדתית - ההטמנה מפני שריפה היתה עשויה להועיל גם לגניבה. לפיכך, האונס מוגדר כאונס הבא מחמת הפשיעה.

הארכנו בדברי התוס', שנוחצים את הגורם של אונס מחמת הפשיעה, כדי לחייב בתחילתו בפשיעה וסופו באונס. התוס' בב"מ עח. מציינים שהרי"ף חולק על כך, והם מסבירים בקצרה את שיטתו. בשורות הבאות ננסה להבין את עמדת הרי"ף. פסיקת הרי"ף, בשורה התחתונה, תואמת לדברי התוס'. הרי"ף קובע שתחילתו בפשיעה וסופו באונס חייב, וזאת - אך ורק אם מדובר באונס הבא מחמת הפשיעה. אך הרי"ף תולה זאת בכך שהוא פוסק כרבא. לדעת אביי - מי שמחייב בתחילתו בפשיעה וסופו באונס, מחייב אפילו באונס שלא מחמת הפשיעה. יסוד דברי הרי"ף בסוגייתנו. הגמרא בשלהי השוכר תניינא אומרת בהאי לישנא :

"... רועה שהיה רועה והניח עדרו ובא לעיר, בא זאב וטרף ובא ארי ודרס - אין אומרים אילו היה שם היה מציל... מאי לאו דעל בעידנא דעיילי אינשי? לא, דעל בעידנא דלא עיילי אינשי. אי הכי, אמאי פטור? תחילתו בפשיעה וסופו באונס חייב..."
(בבא מציעא צג:)

לכאורה, מדובר כאן במקרה של אונס שלא מחמת הפשיעה. ביאתו של הארי אינה מותנית במעשיו של הרועה, ואפילו אם הרועה היה נשאר ליד העדר - הארי היה מגיע ודורס. כלומר, אין שום קשר בין הפשיעה לבין האונס. למרות כך, מדברי הגמרא עולה שלמ"ד תחילתו בפשיעה וסופו באונס חייב - יש לחייב, ומתוך כך היא מקשה על הפטור שנאמר בברייתא. הרי"ף מצביע על העניין, ודוחה אותו בקלילות :

"... ואי קשיא לך הא דגרסינן בפרק השוכר את הפועלים... דשמעינן מינה דהיכא דתחלתו בפשיעה - אפילו איתניס שלא מחמת פשיעה חייב, ההוא מימרא דאביי ורבה הוא... וכבר דחייה רבא..."
(רי"ף בבא מציעא כ. באלפס)

למעשה, שורש הדבר מתחיל כבר בסוגייה בהמפקיד, במחלוקת אביי ורבא לגבי פשע בה ויצאה לאגם ומתה כדרכה. המחלוקת מתוארת בגמרא כמחלוקת קיצונית. לפי שתי הדעות, אין במקרה הזה משמעות להלכה של תחילתו בפשיעה וסופו באונס. רבא טוען שלכל הדעות - במקרה של האגם פטור. אביי טוען שלכל הדעות, במקרה של האגם - חייב.

נתעכב לרגע על דעת אביי. הוא אומר שאפילו למ"ד תחילתו בפשיעה וסופו באונס פטור - נחייב פה, היות שניתן להניח שהבלא דאגמא קטלה. הרי"ף הגדיר את

המקרה של פשע בה ויצאה לאגם ומתה כדרכה, כמקרה שבו האונס לא מחמת הפשיעה. נדגיש - מדובר ללא הגורם של 'הבלא דאגמא קטלה'.
 כעת, הרי"ף מבין שאביי נפנף בגורם של הבלא דאגמא, רק כדי להוסיף חיוב אפילו למ"ד תחילתו בפשיעה וסופו באונס פטור. וממילא - מאן דאמר חייב, יחייב גם בלי הבלא דאגמא, וחרף העובדה שמדובר באונס שלא מחמת הפשיעה.
 בעלי התוספות, לשיטתם, אינם מוכנים לחייב באונס שלא מחמת הפשיעה. לכן, הם מעמידים את נימוקו של אביי - הבלא דאגמא קטלא, מאחורי כל השיטות. לפי אביי, למעשה - אין פה מקרה של תחילתו בפשיעה וסופו באונס, אלא מקרה של מעין פשיעה לכל אורך הדרך. וכך כותב, למשל, תלמידו של רבינו תם :

"... ואע"ג דהתם פליג אביי... היינו משום דסבירא ליה דהבלא דאגמא קטליה... הילכך ליכא לדמיי הא לתחילתו בפשיעה וסופו באונס..."

(בבא קמא נב: תלמיד ר"ת ד"ה אי אמרינן)

בשלב זה נוכל לחזור לשתי הבנות היסוד, שאיתן פתחנו את השיעור. ניתן ליצור תלות בין ההבנות הללו, לבין הנחיצות של אונס מחמת הפשיעה. לפי ההבנה שבה הפשיעה מקרינה על המציאות של האונס, סביר לדרוש אונס מחמת הפשיעה. שהרי אם אין שום קשר בין הפשיעה לבין האונס, כיצד נוכל לומר שזה לא אונס ממש? לעומת זאת, אם מבינים שהפשיעה משנה את הגדרות הגברא, וקובעת שהוא נידון כאדם החייב באונסין, אזי ניתן לוותר על הדרישה של אונס מחמת הפשיעה. שהרי מוקד הבנה זו הוא שהחיוב העקרוני באונס נוצר כבר בראשית הסיפור. כבר ברגע הפשיעה קיבלנו אדם החייב באונס, ושום קשר נוסף לא נדרש.

ראוי להעיר שהקישור הראשון מוכרח קצת יותר מן הקישור השני. כלומר, אם הפשיעה משנה את הגדרת המציאות, קשה לדבר על חיוב באונס שלא מחמת הפשיעה. אך בקישור השני אין הכרח - עדיין אפשר לדרוש אונס מחמת הפשיעה, ולהחזיק בתפיסה של שינוי מעמד הגברא. דוגמה לכך, נראה בהמשך הדברים.

אך בשלב זה ננקוט בתפיסה הרואה קשר בין ההבנות שהעלינו לבין הגורם של אונס מחמת הפשיעה. על תפיסה זו נוכל להלביש גם את החלוקה שרמזנו אליה, בין דיני שומרים לבין דיני נזיקין.

דיברנו על כך שהיכולת להקיש בין שומרים לבין נזיקין, סבירה יותר לפי ההבנה ה'מציאותית'. לפיכך, עלינו להסיק שאם מקישים אזי מדברים דווקא על מצבים של אונס מחמת הפשיעה. במצבים של אונס שלא מחמת הפשיעה, אפילו אם נהיה מוכנים לחייב בהם בנזיקין, לא נוכל להקיש לדיני שומרים.

ג. שינוי מדעת הבעלים

בסוגייה בב"מ לו., מובאת מחלוקת ביחס לשומר שמסר לשומר. לדעה האומרת ששומר שמסר לשומר חייב, מובאים שני נימוקים. הנימוק השני פונה לעניין של שבועה, כאשר המפקיד מתעקש דווקא על שומר מסויים שנאמן לו בשבועה, ולכן אסור להעביר לשומר אחר (וההעברה מחייבת).

אך קודם לכן, מובא נימוק הקשור לדעת הבעלים. הגמרא מוכנה לחייב את השומר שמסר לשומר, היות שהמפקיד טוען שאין רצונו שיהיה פקדונו ביד אחר. ופה מבררים הראשונים, מדוע שגחמותיו של המפקיד יועילו, ועל איזה יסוד הלכתי יכול רצונו להוציא ממון. התוס', בתחילת דבריהם, דוחים את האפשרות הבאה :

"אין לפרש דטעמא דחייב... משום דשינה מדעת המפקיד, ולכך יתחייב בכל האונסין, אפי' באונסין שהיו ראויין לבא ברשות שומר הראשון..."

(בבא מציעא לו. תוס' ד"ה אין)

דחיית התוס' נשענת על המשך הסוגייה, שם מדייקים התוס' שהחייב באונסין מוכרח להיקשר לפשיעה (בעזרת היסוד של אונס מחמת הפשיעה). אילו היינו מדברים על הגורם של שינוי מדעת הבעלים כגורם המחייב באונסין, היינו מוחקים את הצורך באונס מחמת הפשיעה. שהרי גורם זה נוצר כולו בשעת המסירה לשומר השני, ומשם ואילך כבר אין צורך באונס מחמת הפשיעה.

אך יש ראשונים שחלקו על התוס', ולא הצריכו את הגורם של אונס מחמת הפשיעה. הראשונים הללו משוחררים לסברה של שינוי מדעת המפקיד, וכך למשל מבאר הרמב"ן :

"... כיון דסבריתו דאין רצוני פשיעה היא, הוה ליה דומיא דגנב וגולן, וכל זמן שברשותו אע"פ שמתה - חייב..."

(בבא מציעא לו: רמב"ן ד"ה הא דאמרינן)

הרמב"ן מבהיר את עמדתו, ואף נותן לנו כתובת. עמדתו מכוונת בצורה ברורה לשינוי מעמד הגברא. מרגע השינוי מדעתו של המפקיד, מקבל השומר שמסר לשומר תווית של גזלן (או של גנב). תווית זו מסוגלת לחייב באונסין.

הכתובת של הרמב"ן היא הסוגייה בב"מ עח., שם קובע ר' מאיר שכל המעביר על דעתו של בעל הבית נקרא גזלן. הרמב"ן לומד ממנו לסוגיית שומר שמסר לשומר, אך הוא אינו מצטמצם לדעתו של ר' מאיר בלבד. אפילו לחכמים, שאינם בונים מעמד של גזלן בקלות כה רבה, ניתן להציע הסבר דומה בשומר שמסר לשומר.

זאת משום שבב"מ עח. נידון שינוי מועט, שבו אדם שכר בהמה להוליכה דרך הבקעה והוא שינה לדרך ההר. אך בשינוי גדול כמו בסוגייתנו, יודו גם חכמים לתווית של גזלן המחייבת באונסין. וכך מציין הרמב"ן :

"... אלא אפילו למ"ד לא נקרא גולן, הני מילי במשנה ברשותו, אבל במפקיד אצל אחר - משעה שנכנסה לרשותו יצאת מרשות ראשון, והרי היא אבודה אצלו..."
(בבא מציעא לו: רמב"ן ד"ה הא דאמרינן)

אלא שנקודה זו מאירה הנחה חשובה שעלינו לקחת. ראינו שלפי התוס' נחוץ אונס מחמת הפשיעה, והסקנו מכך שהחייב נעוץ בהגדרת המציאות ולא בשינוי מעמד הגברא. הרמב"ן חולק, ולדעתו - מעמד הגברא משתנה, במקרים של תחילתו בפשיעה וסופו באונס.

אך הרמב"ן דן בשומר שמסר לשומר, ואילו אנו מנסים לבנות הסבר כללי לכל המקרים של תחילתו בפשיעה וסופו באונס. האם נוכל ליישם את דברי הרמב"ן גם במקרים שאין העברה לידיים אחרות? סוף סוף, אם מחפשים הגדרה של 'גזלן', אזי ההעברה לידיים אחרות עשויה לשחק תפקיד קריטי. ניתן לראות בה הוצאה מרשות הבעלים, או משהו דומה לכך. אך ללא העברה לידיים אחרות, כיצד נוצר המעמד המיוחד של גזלן?

ייתכן שיש מקום להעלות עמדת ביניים, בהקשר זה. בשומר שמסר לשומר, נחייב מדין שינוי מעמד הגברא למעין גזלן, כפי שסבור הרמב"ן. במקרים רגילים של תחילתו בפשיעה וסופו באונס, נחייב מדין שינוי המציאות, על דרך התוס'. לכן - בשומר שמסר לשומר נחייב בכל אונס, ואילו במקרה רגיל של תחילתו בפשיעה וסופו באונס נחייב רק באונס הבא מחמת הפשיעה.

ד. הלכות שומרים ודיני נזיקין

האפשרות שמעמד הגברא משתנה במקרים של תחילתו בפשיעה וסופו באונס, מתלבשת היטב בדיני השומרים של בבא מציעא. אבל בדיני הנזיקין של בבא קמא, הסבר זה פחות סביר. גם אם אדם פשע במקרה מסויים, האם נדביק לו תווית? בדיני בבא קמא, סביר יותר לבדוק את הגדרת האירוע, ולהתייחס לגופם של דברים ולא לגופם של אנשים. קשה לדבר על הגדרה של 'אדם שלא שומר על ממונו מלהזיק'.

לפיכך, את הדיון של הר"ף והתוס' אליבא דאביי, ביחס לאונס שלא מחמת הפשיעה, נגביל לתחום של דיני שומרים². בהלכות נזיקין, לא נחייב כאשר האונס אינו מחמת הפשיעה, אלא אם כן נרצה לבנות על קנס חיצוני לחלוטין.

את הקביעה הזו ראוי לבחון לאור הסוגיות. הראשונים התמקדו בעיקר בשתיים :

סוגייה אחת - בב"ק כא-כב., הכלב והגדי שקפצו מראש הגג.

סוגייה שנייה - בב"ק נב-נב., ביחס לכיסוי של בור.

ודאי בסוגייה הראשונה, מדובר באונס מחמת הפשיעה. נפעיל את נייר הלקמוס של הר"ף - אלמלא היה האדם פושע, ומאפשר לכלב ולגדי לטייל בראש הגג, הרי שלא היה נוצר גם האונס של נפילתם על הכלים.

מתוך הסוגייה השנייה, מתבהר הצד השני של המטבע. שם ניתן לראות שפוטרים

באונס שלא מחמת הפשיעה :

"... כסהו כסוי שיכול לעמוד בפני שוורים ואינו יכול לעמוד בפני גמלים, ושכחי גמלים, והתליע מתוכו - מהו? מי אמרין? מגו דהוי פושע אצל גמלים הוי פושע נמי לענין התלעה, או דלמא לא אמרין מגו?..."

(בבא קמא נב:)

הגמרא דנה ב'מיגו' הזה, ולא מזכירה את העניין של תחילתו בפשיעה וסופו

באונס. על כך הקשו התוס' :

"... וא"ת - כי לא אמרי' מגו נמי מתחייב, דתחילתו בפשיעה הוא לענין שוורים - אם יעברו גמלים תחילה ואח"כ שוורים, וסופו באונס - שהתליע..."

(בבא קמא נב: תוס' ד"ה ושכחי)

התוס' מתרצים בשם הריב"א שמדין תחילתו בפשיעה וסופו באונס אין לחייב,

היות שמדובר באונס שלא מחמת הפשיעה. כאמור לעיל, עניין זה מסתבר טובא

כאשר דנים במישור של הלכות נזיקין.

² כדאי לציין, שהתוס' עצמם מיישמים את הדיון של הר"ף גם בסוגייה מובהקת של נזיקין. התוס' בב"ק נב: ד"ה ושכחי, שואלים מדוע הגמרא פוטרת במצב מסויים של תחילתו בפשיעה וסופו באונס. הם מציעים בין השאר את תירוצו של הריב"ם בשם הר"ף, שאותה סוגייה חלוקה על עמדת אביי. כלומר, באותה סוגייה מדובר באונס שלא מחמת הפשיעה, ורק אביי מחייב במצב שכזה. ומכאן בולט יישומה של שיטת הר"ף, גם במקרה של דיני בור, דהיינו במישור של נזיקין. משתמע מדבריהם שלדעת אביי, כפי שפירשה הר"ף, דהיינו שאין להתחשב בגורם של מחמת הפשיעה - אף לגבי נזיקין נחייב באונס שלא מחמת הפשיעה, וזאת - שלא כדברינו.

שאלה נוספת במסגרת תחילתו בפשיעה וסופו באונס בנזיקין, קשורה למעבר אפשרי בין אבות הנזיקין השונים. הגמרא בב"ק כב. קובעת חיוב חצי נזק בכלב ובגדי שדילגו מראש הגג באורח משונה, ושברו כלים. חיוב ה'חצי נזק', כך הבינו התוס', נובע מדיני קרן - הפעולה המשונה מגדירה מצב של קרן, ומניבה שיעור תשלומים של חצי נזק.

על עניין זה מקשים התוס', מתוך העיקרון של תחילתו בפשיעה וסופו באונס :

זואית - למיד תחילתו בפשיעה וסופו באונס חייב, לחייב נ"ש - דתחילתו בפשיעה דאורחיה, וסופו באונס דלא אורחיה!
וי"ל - דלא אמר משום דתחילתו בפשיעה לגבי רגל לחייב נ"ש לגבי קרן..."
(בבא קמא כב. תוס' ד"ה דאפיך)

התוס' ממשיכים בריהטא דלישנא לומר שבעצם דיני קרן - גם אם תחילתו בפשיעה וסופו בפשיעה - לא מתחייבים ביותר מחצי נזק. אך למעשה, המשך זה מהווה תירוץ נפרד, ועיון בדברים המקבילים של תלמיד ר"ת על אתר, מראה בבירור הפרדה בין שני תירוצים.

תלמיד ר"ת מדגיש בתירוצו הראשון, שלא ייתכן בתחילתו בפשיעה וסופו באונס מעבר בין אבות נזיקין שונים. הקרן השן והרגל, כותב תלמיד ר"ת, נתפסים כשלושה מזיקים נפרדים לחלוטין. רק בתירוץ השני מעיר תלמיד ר"ת שעל קרן - ספציפית - יש לחייב חצי נזק בלבד, ואפילו אם כולה בפשיעה.

כנראה שלפי התירוץ הראשון בתלמיד ר"ת, יכולנו לחיות בשלום עם המצב של תחילתו בפשיעה וסופו באונס בקרן, שיניב נזק שלם. זאת למרות שפשיעה גמורה של קרן, מובילה לחצי נזק בלבד³.

מצב זה אפשרי, לכאורה, רק לפי הסברה שמתקדת בשינוי מעמד הגברא. לפי סברה זו ניתן לדבר על שו"ע מיוחד, שתקף לאנשים המתחילים בפשיעה. ב'שו"ע' המיוחד הזה ניתן לצייר חיוב של נזק שלם בקרן, חיוב שעולה גם על מקרה של פשיעה גמורה בקרן. אך אם דנים בסברה של הגדרת המציאות, אזי - אין מקום לאפשרות שכזו.

בשולי הדיון בדברי התוס' ותלמיד ר"ת, נפרע שטר שחתמנו עליו לפני מספר עמודים. דיברנו על כך שאם מבינים תחילתו בפשיעה וסופו באונס בסברה

³ דיון דומה במצבים שבהם התרחיש של תחילתו בפשיעה וסופו באונס מניב חיוב גדול יותר מהפשיעה עצמה, עולה סביב התוס' בב"ק כג. ד"ה סתם. עיין בהקשר זה בקהלות יעקב בב"ק סימן י"ט.

ה'מציאותית', אזי יש לדרוש אונס מחמת הפשיעה. אך הדגשנו שהקשר ההפוך איננו הכרחי. כלומר - גם אם מבינים תחילתו בפשיעה וסופו באונס כסברה ה'גבראית', ניתן לצמצם ולדרוש אונס מחמת הפשיעה.

הבטחנו לתת דוגמה לכך, והנה היא בוקעת ועולה מתוך המהלך שבנינו בתוס' ובתלמיד ר"ת. שהרי לשיטתם הידועה, תחילתו בפשיעה וסופו באונס חייב דווקא באונס שמחמת הפשיעה. אף על פי כן, הצבנו (לפחות בתירוץ הראשון של תלמיד ר"ת) את ההבנה ה'גבראית' בתחילתו בפשיעה וסופו באונס.